

Podobenství o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25-37)

v=verš

v 25: vyzkoušet – porovnat své názory s Ježíšem; otestovat, zda se shodnou; na konci podobenství shoda.

Na rozdíl od Mt a Mk je otázka položena osobně: *co mám dělat?* aby to mělo smysl, aby můj život měl podíl na věčném životě, abych vedl dobrý život před Bohem...

Odpověď vlastně předpokládá implicitně: *máš dodržovat zákon*. Explicitně ale: *co se tím dodržováním zákona myslí, o čem ten zákon je*.

K významu věčného života (zde, jinak srov. Jan – jak vysvětluje, v čem spočívá věčný život?): ZOÉN AIONION – život budoucího věku – proto se ptá osobně: jaké chování, jednání má podíl na tomto věku, jak se s tím novým věkem má konfrontovat on sám.

v 26: protiotázka s mnoha informacemi – *co je napsáno v Zákoně?* tedy první odpověď: podíl na novém věku tím, co říká Zákon (smysl Zákona, jeho výklad, vyčíst z toho). Zajímavě je protiotázka hermeneuticky zdvojená: *co je psáno? Jak to tam čteš?* Tzn. číst se to dá různě: a jak rozumíš Ty?

Tazatel to má zkusit zformulovat.

v 27: shoda v pochopení Zákona. Z toho taky plyne, že formulace „trojí struktury dvojpříkázání lásky“ není Ježíšův objev.

v 28: opět osobní motiv – tak podle toho jednej. Co si myslíš, že bys měl dělat? dobře si to myslíš. Když to víš, tak proč se ptáš? Co ti na tom ještě není jasné?

Proto třetí kolo: odpověď není pro tazatele ještě jednoznačná.

v 29: zatím stěžejní výchozí otázka: *A kdo je můj bližní?*

v 30a: odpověď s porozuměním. Ve Starém zákoně je bližním vlastně souvěrec; ten, který je náš; patří k nám, vyznává stejné hodnoty nebo je alespoň příbuzný; je mezi námi prostě nějaké pouto; můžeme se na sebe spolehnout nebo aspoň: Zákon nás vyzývá k tomu, abychom se navzájem mohli spolehnout.

Prostě mentalita My a ti druzí. Ti naši jsou „moje tlupa“, s nimi mě poutá jaksi hlubší solidarita; musíme držet při sobě; od nich mohu očekávat či dokonce vyžadovat pomoc, pokud se ocitnu v nesnázích. A nyní v kontextu vzniku textu:

- jsou např. saduceové Ježíšovi bližní? Když se ho snaží zavraždit? Udělat s ním krátký a nenápadný proces, zbavit se ho. A jsou to ukázkoví představitelé, reprezentanti toho náboženství (velekněží: předstupují před Boha zástupně za všechny ostatní; přinášejí oběti; a zastupují vůči politické moci; jsou to souvěrci; hlavně rituály).
- a ti, co nechají člověka ležet a nehnou pro něho prstem?

v 30b: zde se jakoby vše semele. Pak už tam leží a nic se vlastně neděje. Natrefí na bandity a oni po přepadení odejdou. Že zůstane nahý, zmlácený, opuštěný, to už je a nikoho dalšího nezajímá.

Jen označení: nějaký člověk. Srov. i jiná podobenství s tímto označením. A zde kontrast: všichni ostatní někam patří (označení dle své příslušnosti – kněz, levita, Samařan, lupiči=bandité=povstalci=bojovníci z hor). Jen přepadený je prostě *kdokoliv* (tzn. kdokoliv z nás, z nich).

Klíčové slovo pro další děj: polomrtvý – povstalci tedy udělají polovinu práce a o zbytek se postarají ti tzv. poctiví a slušní (ti, co ho tam nechají ležet; protože kdo nakonec ví, co je to zač, slušnému člověku se něco takového hned tak přece nestane...).

v 31: co a koho reprezentuje (kněz).

Rozhodující slovo uviděl (spatřiv, zahlédnuv): a odešel. Zaregistroval jej a pečlivě se mu vyhnul.

Sestupoval – Jeruzalém je totiž nahoře. Jde tedy domů nebo někam cestuje. Nejde tedy na obřad, splnit si náboženskou povinnost.

v 32: podobně levita – uvidí a vyhne se. Opět charakterizován svou příslušností (má co do činění s chrámem).

Pak přijde někdo, kdo přinese změnu:

v 33: velmi provokativní příslušnost – není z těch našich, ale z těch, kdo jsou proti nám a my proti nim. Ani věroučně nejsou naši, ani ale pohané (gojim), ale něco mezi tím.

A najednou přesto: uviděl a smiloval se. Bylo mu ho líto.

v 34: víno desinfikuje, olej hojí...

v 35a: logické a racionální jednání; dělá pro něho mnoho, i to, co by nemusel (vše navazuje, aby to byla smysluplná pomoc) –

v 35b: udělá toho mnohem více, než oni vlastní; přiblížil se k raněnému a stal se mu bližním.

v 36: měli jsme tedy odpověď pomocí modelové situace a nyní si má zákoník odpovědět sám na svou otázku:

v 37a: odpověď není naivní, ani uspěchaně laciná, že bližním je přece každý. Odpověď zde je spíše humanitární: bližním se někdo teprve musí stát, a vůbec to není samozřejmé.

A zde závěr: souvěrec, který pro mě nehne prstem, není můj bližní, i kdyby to byl třeba kněz, levita, nebo povstalecký radikál. Bližním je pro toho přepadeného právě jenom ten jeden, který mu pomůže. Zde to tedy znamená: miluj Samařana!

v 37b: zase to neznámá *všichni jsme bližní* nebo něco neurčitého, ale: dělej něco pro to, abys byl někomu bližním.

Kontext

Nejdůležitější je pro autora bezprostřední kontext (to, co bezprostředně předchází) a nechá to na čtenáři v různých dobách, aby si ostatní předbral, aktualizoval sám...

Širší kontext: podobenství následuje po vyslání Dvanácti a dokonce už i po vyslání a návratu sedmdesáti (to je Lukášův speciální materiál) – tzn., že mají ohlasy ti, co patří do nového, širokého, ježíšovského hnutí (tzv. cesta, Kristovci), a zákoník se nepřímou ptá na jejich identitu: kdo je pro vás ještě bližní a kdo už ne.

Vnitřní vztahy

Slovesa chůze. Dále opozice: zanechat – odvézt. Otázka *kdo je můj bližní?* se změnila na otázku *kdo jednal jako bližní?*

Role

V kom se mohu poznat? A různé postoje a jednání či nekonání dalších lidí v mé současnosti? Druhou polovinu dodělal lhostejný dav.

Dosazení se do role přepadeného rovněž: to se může stát úplně každému, i mně, tedy i Tobě. A bližním se mi (Tobě) může stát ten poslední, od koho bys pomoc chtěl.

Samařana dle tradice představuje Ježíš Kristus. Ježíše Krista je možno vidět i v tom bezbranném a bezejmenném, jenž leží raněný, potřebný u cesty (pak srov. Mt 25,31-46, zde hlavně v 40).

Ještě k teologicko-etické reflexi příběhu:

Ježíšův přístup versus legalistická úzkoprstost zákonné (zákonické) kasuistiky: v otázce *kdo je můj bližní?* je někdo objektem, na nějž se zaměřuje závazek lásky. V této perspektivě je otázka po bližním otázkou dosahu a hranic přikázání lásky. Až kam (hranice) je a komu zavázán pomoci; přesné hraniční linie, které mají poskytnout jistotu: sem a ne dál.

Proti tomu se obrací Ježíšův přístup: obrací perspektivu otázky a vypráví podobenství z pohledu oběti – z toho plyne možnost převzít roli a učit se vidět sebe z pohledu těch, kdo jsou adresáti jeho pomoci; vžít se do situace přepadeného (role taking) a identifikovat se s tím, kdo potřebuje jeho pomoc.

Bližním je ten, kdo potřebuje tvou pomoc. Závazek lásky platí bez hranic a omezení (Samařan) pro každého (ten je subjektem lásky) a vůči každému (objekt lásky); potenciálně obsahuje všechny, kdo jsou odkázáni na mou pomoc.

Žádný dispens od naléhavé lásky (ani společenské postavení, ani jiné povinnosti).

Jaké byly motivy těch, kdo uviděli a odešli? Kultická čistota jako vážná morální povinnost, která se dotýkala blaha celého lidu.

A proti tomu nouze konkrétního člověka; láska dostává v konfliktní případě přednost před všemi ostatními morálními povinnostmi.

Nejde ale o teoretické vyjádření lásky ke všem, ale o konkrétní naplnění přikázání lásky. Ježíšovský styl nechce poučovat či zastávat v kazuistické sporné otázce velkorýse stanovisko, ale vyzvat ke konkrétnímu jednání.

Pomocí příběhu (zde podobenství) se sděluje na základě duchovní zkušenosti mravní poselství, tzn. využíváme tzv. *narativní etiku* (směřuje tím ke změně smýšlení posluchače a k jeho ochotě konkrétně konat lásku).

Zároveň se jedná v závěru o tzv. *parenezi* (modelový příklad, který nabádá, vyzývá k jednání) – jde o to odhalit svého bližního, pomoci mu v konkrétní situaci: schopnost, závazek.

V jednání Samařana se naplňuje přikázání lásky – jedná se o odpověď na Boží lásku (srov. i nemocní, hříšní, chudí – ti vlastně přednostně, tzn. je řeč o tzv. opci pro chudé=přednostní volba, zájem o ty druhé, zejména nějak v nouzi).

Univerzální a konkrétní naplnění: dostali jsme se spolu do této situace, setkání (to je to konkrétní) a před tím užitečné vědomí o univerzálním nároku přikázání lásky.

Lidská důstojnost v příběhu o milosrdném Samařanovi

Je-li lidská důstojnost myšlena jako sebeurčení na základě vlastní hodnoty každého člověka, platí to tím i pro druhého. Přitom je třeba odkrývat konkrétní důstojnost ponížených

a utlačených lidí, přičemž lze objevit, že naši vlastní důstojnost respektujeme skutečně jen tehdy, jestliže začínáme činit vše pro to, abychom chránili důstojnost těchto ponížených a utlačených. Právo zde přechází do osvobozující povinnosti lidskosti a obě bojují proti tomu, že se zneužívá svoboda osoby ke svobodě silnějšího proti slabšímu. Jde o to, aby mohli ponížení a utlačení odhalovat nelidskost ponižujícího a utlačovatele a své vlastní odlidštění, což znamená, že ponižování a útlak ničí lidskost z obou stran, a sice různým způsobem: skrze zlo a skrze utrpení. Osvobození ponížených od utrpení ponížení a útisku kráčí v obrácení společně s osvobozením utiskovatele od hříchu ponižování. V tomto osvobozujícím činu se lidé pozvedají ke své důstojnosti. Důstojnost se zde stává silou odporu proti pohrdání a zbavení práva¹.

Samařan také nepečuje o zraněného na okraji cesty proto, že respektuje jeho schopnosti v oblasti rozumu, svobodné vůle nebo paměti, ani proto, že by byl příslušníkem jeho vlastního náboženského společenství, nebo na základě solidarity, která by ho k tomu ve jménu transcendentálních náboženských principů zavazovala. Ale jednoduše proto, že tento neznámý „bez vlastností“, který má bolesti, nemůže se hýbat, mlčí, sténá a je vydán násilí lidí, je ponechán – svěřen jeho dobrotě, bdělé pozornosti, lidskému soucítění. Pečuje tak o něj kvůli jeho lidskému bytí v nouzi, které je ponecháno jeho rukám.

Samařan prokázal lidskou důstojnost, a to ne proto, že by v tomto zraněném člověku v nouzi viděl vládnout zákon morálky nebo triumfující rozum, ani proto, že by ho vnímal jako autonomní a dospělý morální subjekt. Ale proto, že v něm poranění tohoto člověka vzbudila úctu k zdeformovanému lidskému bytí. Uplatnil tak lidskou důstojnost tím, že se na své cestě nevyhnul tomuto člověku v nouzi jako kněz či levita, ale konkrétně a účinně na sebe vzal zátěž znetvořeného lidského bytí bez jakéhokoli charakterového rysu vznešené lidské důstojnosti. Podobností tak otevírá perspektivu morálky solidarity, která zakládá úctu k lidské důstojnosti v naší společné nedůstojnosti, ve vlastnosti slabého nebo zdeformovaného lidského bytí bez čestných rysů a zvláštních vlastností, které by se rozlišovaly podle specifických kvalit – projevuje se vzájemný respekt, když člověk ctí v druhém jeho holé lidské bytí².

„Samaritán nejedná z náboženské poslušnosti nebo na základě věrnosti heteronomnímu předpisu transcendentálního původu; velká síla evangelijního textu spočívá v tom, že

¹ A. Köpcke-Duttler, *Die Würde der Schwachen ist die Würde der Starken. Zum Gespräch zwischen der Rechtsphilosophie und der Heilpädagogik*. In: *Die „Menschenwürde des Menschen“ – beim Wort genommen*. Herausgegeben von R. J. Lorenz, D. Mieth und L. Müller, s. 20-21, 27.

² P. Valadier, *Der Mensch in seiner Unwürdigkeit*. In: *Concilium*. Internationale Zeitschrift für Theologie, 39. Jahrgang / Juni 2003, Heft 2, s. 178-179.

představuje toto jednání jako logický důsledek povinnosti lidskosti, prostřednictvím níž Samaritán vyjadřuje svou vlastní lidskou důstojnost a současně uznává v tom, kdo je zraněn, rovnocennou lidskou důstojnost ... je to člověk v jeho nedůstojnosti, který může žádat o úctu, neboť i přes jeho fyzickou, psychologickou nebo morální nouzi, nebo právě v ní svědčí ještě o ‚nicotnosti conditio humana‘, a prostřednictvím svého utrpení apeluje na každého ve své důstojnosti jako člověk. Lidská důstojnost znamená svěřit se vzájemné péči a usilovat o to, být schopen se vším rozumem a sensibilitou obstat v tomto hluboce lidském úkolu, který předpokládá tuto vzájemnou zodpovědnost³.

³ *Ibid.*, s. 180.